

УДК 343.9:343.346:347.796

Н.О. Федчун,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
Національний університет «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МОРЕПЛАВСТВА

Анотація. Створення системи забезпечення кримінологічної безпеки мореплавства має на меті захист морегосподарського комплексу на міжнародному та національному рівнях. Ця система визначається показниками динаміки аварійності, людських та майнових втрат, станом екології.

Ключові слова: кримінологічна безпека мореплавства, кримінальні загрози, забезпечення безпеки мореплавства, стан безпеки.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення безпеки мореплавства продовжує існувати, оскільки ціна аварій на світовому морському флоті у зв'язку з глобалізацією світової торгівлі та транспортних процесів останнім часом незмірно зросла, масштаби наслідків набули глобального характеру.

Найбільша шкода безпеці мореплавства, безсумнівно, спричиняється загрозами кримінально-правового характеру — при порушенні правил безпеки руху та експлуатації морського транспорту, пошкодженні морських шляхів сполучення і транспортних засобів, ненаданні допомоги судну та особам, потерпілим від лиха, неповідомленні капітаном назви свого судна при зіткненні суден, забрудненні моря. Зазначені порушення створюють загрози безпеці морського транспорту, тобто впливають на стан захищеності прав та інтересів осіб, суспільства та держав у сфері світової морської торгівлі та національної безпеки.

До питань забезпечення безпеки мореплавства неодноразово звертались в своїх працях такі вчені, як Г.А. Анцелевич, О.М. Балобанов, О.О. Балобанов, А.Ф. Висоцький, Т.Б. Ванданов, В.В. Деміденко, Д. Колмбос, О.І. Коробєєв, В.М. Прусс, О.Н. Шемякін та ін. Проблемам кримінологічної безпеки приділяли увагу такі вчені А.Б. Антонов, В.Г. Балашов, В.М. Дрьомін, Т.В. Мельничук, Е.А. Олейников, М.Л. Шелухін та ін.

Метою цього дослідження є аналіз комплексу сучасних проблемних аспектів забезпечення кримінологічної безпеки мореплавства.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи різні наукові підходи до визначення кримінологічної безпеки та аналізу нормативних джерел зазначимо, що кримінологічна безпека мореплавства покликана забезпечити безпеку життя і здоров'я осіб, безпеку функціонування морських транспортних засобів, охорону навколишнього морського природного сере-

довища у процесі експлуатації об'єктів морського транспортного комплексу кримінально-правовими засобами.

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), частка українського флоту у світовому торговельному флоті у 1993 р. складала 0,9% (25 місце у рейтингу найпотужніших морських країн світу), а на 1 січня 2011 р. — 0,79 млн. тонн, при цьому країна вже опинилась на 70 місці [1].

Проте протягом останніх 20 років поряд із процесом втрати державного флоту отримали розвиток менеджерські компанії, що здійснюють операторство суднами, які плавають під так званим «зручним прапором» і перебувають у власності офшорних компаній. У 2010 р. під прапором інших країн було зареєстровано 197 суден (місткістю 1000 реєстрових тонн і більше), що належать українським власникам. Серед них найбільше (37) зареєстровано у Камбоджі, 30 — на Мальті, 16 — у Ліберії, 15 — у Грузії, 12 — у Молдові тощо [2].

На сьогоднішній день загальна кількість суден, що знаходяться під технічним наглядом Регістру судноплавства України, становить 231 судно (не враховуючи маломірні судна), з середнім віком 23 роки. Але, залишаючись морською державою, що має 19 морських портів, транзитні морські шляхи, контроль за безпекою яких повністю здійснюється прибережною державою, Україна зацікавлена в забезпеченні безпеки мореплавства, виходячи із своїх національних інтересів як країна морських операторів, країна транзиту вантажопотоків і в якості «держави порту». Контроль за безпекою мореплавства є обов'язком України згідно з Міжнародними угодами (Конвенція з морського права 1982 року, Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою

порту у Чорноморському регіоні). Те ж стосується і забезпечення криминологічної безпеки, згідно, наприклад, з Конвенцією з пошуку і рятування на морі 1979 р.

Відповідно до Міжнародних конвенцій, в першу чергу Конвенції ООН з морського права 1982 р., створити систему безпеки мореплавства є обов'язком держави-учасника. Це цілком стосується і підсистеми криминологічної безпеки мореплавства як її складової. З приводу цього набуває актуальності проблема забезпечення криминологічної безпеки мореплавства від загроз кримінально-правового характеру. І хоча досягнення стану абсолютної криминологічної безпеки в цілому і криминологічної безпеки мореплавства, зокрема, є неможливим, соціально прийнятний рівень такого стану необхідно підтримувати. Визначена мета повинна бути досягнена шляхом реалізації суб'єктами забезпечення криминологічної безпеки мореплавства ефективної діяльності щодо запобігання й профілактики правопорушень, причин і умов, що їх породжують, попередження виникнення надзвичайних ситуацій антропогенного та техногенного характеру, адекватних та кваліфікованих дій щодо протистояння стихійним силам.

Мінімізувати наслідки впливу кримінально-правових загроз на криминологічну безпеку мореплавства можливо лише за впровадження в зазначену сферу науково обґрунтованих заходів забезпечення криминологічної безпеки мореплавства. Такими заходами є удосконалення нормативно-правової бази, правова підготовка та дисциплінарна практика щодо особового складу морського транспорту, участь у правовій пропаганді з метою профілактичного впливу стосовно всіх учасників системи управління безпекою, дієва

співпраця морських адміністрацій та правоохоронних органів.

Побудова дієвої системи забезпечення кримінологічної безпеки мореплавства вимагає від державних органів України чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального реагування на динамічні зміни, що відбуваються у світі у сфері забезпечення безпеки мореплавства та використання міжнародного досвіду. При цьому вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення кримінологічної безпеки мореплавства обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам реальних та потенційних кримінально-правових загроз життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства, держави і морської спільноти.

Наявність загроз кримінально-правового характеру, а також тенденція до їх поширення у сфері функціонування морського транспорту, а головне — суспільно-небезпечних наслідків, диктує необхідність створення адекватної системи забезпечення кримінологічної безпеки мореплавства. Створення такої системи з урахуванням специфіки «морської» діяльності залежить від рівня економічного розвитку держави, науково-технічних можливостей, матеріального й культурного рівня моряків та інших працівників морського транспорту, розвитку відповідної законодавчої бази й правової культури загалом, правозастосовчої практики.

Правила експлуатації морських суден включають широкий спектр нормативно-правових документів міжнародного, регіонального та внутрішньодержавного характеру.

Основними документами Міжнародної морської організації (далі — ІМО) з безпеки судноплавства та охорони

навколишнього середовища є наступні: Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (СОЛАС-74), 1974 р.; Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів (Кодекс ОСПЗ), 2002 р.; Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків і несення вахти (ПДНВ 78/95), 1978 р. з поправками 1995 р.; Конвенція про міжнародні правила попередження зіткнень суден у морі (МППЗС-72), 1972 р.; Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню із суден (МАРПОЛ 73/78), 1973 р. змінена Протоколом 1978 р.; Міжнародний кодекс управління безпекою (МКУБ), 1993 р. та ін.

За останній час Україною було прийнято низку документів та вжито практичні кроки для розвитку системи забезпечення безпеки мореплавства.

На виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16 травня 2008 р. «Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави» Постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. затверджено Положення про державну систему управління безпекою судноплавства. Подальші завдання щодо забезпечення безпеки судноплавства визначені в Транспортній стратегії України на період до 2020 р., що передбачає:

— встановлення та дотримання правил судноплавства українською частиною Азовського моря і Керченської протоки;

— удосконалення системи державного управління у сфері безпеки судноплавства відповідно до зобов'язань держави прапора, держави порту і прибережної держави;

— приведення берегових систем технічного та інформаційного забезпечення безпеки судноплавства у відповідність з міжнародними вимогами;

— створення єдиної системи моніторингу надводної обстановки у Чорному та Азовському морях;

— навігаційно-гідрографічного та гідрометеорологічного забезпечення судноплавства згідно з міжнародними вимогами;

— створення та впровадження енергозберігаючих технологій на морському транспорті [3].

З метою забезпечення належного функціонування системи пошуку та рятування на морі Постановою Кабінету Міністрів України № 1544 «Про забезпечення системи пошуку і рятування на морі» від 20 жовтня 2011 р. було створено Морську пошуково-рятувальну службу, яка знаходиться у підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України. Основне завдання служби — організаційно-технічне забезпечення сталого функціонування та подальшого розвитку національної системи пошуку і рятування на морі [4, с. 48].

На виконання Транспортної стратегії України на період до 2020 року видано наказ Міністерства інфраструктури України «Про створення єдиної системи моніторингу надводної обстановки з використанням автоматизованої ідентифікаційної системи на Чорному та Азовському морях у зоні відповідальності України». Основна мета створення такої системи — максимально ефективно забезпечення проведення операцій з пошуку та рятування на морі, регулювання руху суден, підвищення безпеки мореплавства у зоні відповідальності України шляхом надання повного та достовірного відображення судноплавної обстановки на морі.

З метою вдосконалення функціонування державної системи забезпечення безпеки мореплавства Мінінфраструктури України Наказом від 26 червня

2013 р. № 426 затвердило Галузеву програму забезпечення безпеки судноплавства на 2014—2018 рр.

Згідно з цим документом основною метою Програми є забезпечення безпечного функціонування морського, річкового транспорту і підприємств морської галузі, попередження аварійності на морському і річковому транспорті за допомогою вдосконалення функціонування державної системи забезпечення безпеки мореплавства та приведення її у відповідність з міжнародними та національними вимогами.

До основних напрямів та завдань Програми відносяться:

1. Боротьба з актами насильства на морському та річковому транспорті;
2. Захист навколишнього природного середовища;
3. Забезпечення безпеки мореплавства;
4. Удосконалення національної системи пошуку і рятування на морі;
5. Забезпечення безпеки судноплавства на внутрішніх водних шляхах.

Виконання Програми, серед іншого, надасть можливість:

— запобігати виникненню аварій та катастроф на морських і річкових судах;

— забезпечити безпечні умови праці, охорону життя і здоров'я персоналу підприємств галузі морського і річкового транспорту;

— провести оснастку об'єктів морської зони відповідальності України засобами приймання сигналу біди, спеціального зв'язку при аваріях і катастрофах, інших надзвичайних ситуаціях;

— привести нормативно-правову базу з питань безпеки мореплавства у відповідність до вимог міжнародного права, забезпечити впровадження міжнародних стандартів у законодавство України;

— привести берегові системи технічного та інформаційного забезпечення безпеки мореплавства України у відповідність з міжнародними вимогами;

— здійснювати належний контроль за надводною обстановкою та місцезнаходженням суден у зоні відповідальності України.

Висновки. Результатом дії системи забезпечення кримінологічної безпеки

мореплавства є захист морегосподарського комплексу на міжнародному та національному рівнях. Він генерує засоби створення безпеки на морі, в тому числі кримінологічної, за допомогою різноманітних елементів. Кінцева оцінка діяльності такої системи має визначатися показниками динаміки аварійності, людських та майнових втрат, станом екології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Review of Maritime Transport 2011, Report by the UNCTAD secretariat.: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.unctad.org/templates/webflyer.asp?docid=15876&itemId=2068&lang=1&mode=downloads>

2. Ильницький К. Два десятилетия водного транспорта Украины [Електронний ресурс] / К. Ильинский // Порты Украины. — 2011. — № 6. — Режим доступу: <http://portsukraine.com/node/2169>

3. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2010. № 92, т. 2. Ст. 3280.

4. Щодо стратегічних пріоритетів реалізації потенціалу України як морської держави : аналітична доповідь / А.О. Филипенко, В.В. Барішнікова, К.В. Степанова [та ін.]. — О. : Фенікс, 2012. — 152 с.

Федчун Н.О.

Современные проблемы обеспечения криминалогической безопасности мореплавания.

Аннотация. Создание системы обеспечения криминалогической безопасности мореплавания ставит своей целью целью защиту морехозяйственного комплекса на международном и национальном уровнях. Эта система определяется показателями динамики аварийности, человеческих и имущественных потерь, состоянием экологии.

Ключевые слова: криминалогическая безопасность мореплавания, уголовные угрозы, обеспечение безопасности мореплавания, состояние безопасности.

N. Fedchun

Modern problems of ensuring criminological maritime safety.

Summary. The problem of maritime safety continues to exist, since the price of averages because of the globalization of world trade and transportation processes has grown immeasurably in recent years, the scale of the consequences have become global. The system of ensuring criminological maritime safety is defined as a set of measures implemented by entities providing criminological maritime safety for the compliance of socially acceptable level of criminological safety, as well as financial, resource and other realization support of these measures.

As for the ensuring safety for certain object of maritime transport, the system of ensuring criminological maritime safety can be understood as a set of measures directed for the qualitative realization of safety of mentioned object from criminal threats carried out by the subjects that ensure criminological maritime safety.

The protection the maritime complex at national and international levels is considered to be the result of the functioning system of ensuring criminological maritime safety. It generates a means of ensuring safety at sea, including criminological, with a variety of items. The system functioning consists in proper execution of these measures in their entirety. The standards of efficiency and quality of the system of ensuring criminological maritime safety is defined by stable state of safety of maritime transport, people, sea and efficiency of maritime transport sector.

Keywords: criminological maritime safety, criminal threats, maritime safety ensuring, safety state.

